

JOSIP BROZ TITO 1892 — 1980

o poljoprivredi i selu*

i seljaštvo u novoj jugoslaviji ima sve uslove za puni razvitak

→ *I seljaštvo, drugovi i drugarice, ima u novoj Jugoslaviji sve uslove za puni razvitak. Dok je u staroj Jugoslaviji seljaštvo bilo objekat eksploatacije pojedinih špekulanata, danas, u novoj Jugoslaviji, subjekat i, uz radnike, najsnažniji stub Federativne Narodne Republike Jugoslavije. Doduše, seljaštvo danas u Jugoslaviji još ne može u punoj mjeri da vidi sve one uslove koji su mu stvoreni, ali nije daleko dan kada će se i to potpuno osjetiti. Ja sam već nekoliko puta govorio da je naša zemlja izašla iz ovoga rata teško razorena, da oskudijevamo umnogome što je potrebno čovjeku za život i da glavni teret nose seljak i radnik. To je bilo potrebno u početku, ali, čim je u državi stvorena mogućnost da se olakša teret koji je nosilo seljaštvo, počeli smo to i da činimo. Doći će vrijeme kada će seljaci moći sa zadovoljstvom da vide — da u novoj Jugoslaviji zaista imaju sve ono što je potrebno za njihov svestrani razvitak.*

Drugovi i drugarice, kad govorimo o radnicima i seljacima, kao faktorima na kojima počiva naša državna zgrada, onda to nije neka agitaciona parola, već činjenica koju nitko ne može da pobije. Mi ne govorimo seljacima da su oni najsnažniji stub naše države da bismo eventualno dobili njihove glasove, nego zato što znamo da oni to i jesu i da bi i oni bili svjesni toga. Danas još nemamo sve što je potrebno dati seljacima, jer je naša industrija bila razorena. Ali, ona je postepeno obnavljana, i već dosta možemo dati radnom čovjeku našega sela.

Vi se sjećate da u našoj zemlji nije bilo hljeba, jer ga je okupator izvezao ili spriječio da se zemlja zasije. Tražili smo od seljaka hljeba, a nismo mu mogli dati ono što je njemu potrebno. Industrijski proizvodi potrebni su poljoprivredi. Danas već možemo dati seljaku, za hljeb koji tražimo, ono što je njemu potrebno za razvitak njegovog poljoprivrednog dobra. Drugim riječima došlo je vrijeme ne samo da tražimo nego i da damo ono što je seljacima potrebno.

*

Napomena Uredništva: Misli druga Tita o poljoprivredi, selu i seljaštvu prenijete su iz knjige **Josip Broz Tito — o poljoprivredi i selu** (Novi Sad, NIP »Forum«, OOUR »Štamparija«, 1979).

Hljeba ima, drugovi i drugarice. Razumije se, za nas bi bolje bilo da je rodilo onako kako obično zna da rodi kod nas. Ali, elementarne nepogode u toku ove godine — više sunca nego što je trebalo, a sada više kiše nego što je potrebno — prilično su nam naškodile. No, valjda neće svaka godina da bude sušna ili nerodna. Biće i rodni godina. Mi to znamo i u to vjerujemo. Zato je kod nas sada osnovno da pravilno raspodijelimo ono što imamo, da znamo štedljivo postupati i da svaki kraj, svaka narodna republika, vodi računa ne samo o sebi, nego da misli i na druge. Potrebno je da jedan drugome priskočimo u pomoć, da jedan drugoga podupremo. U Jugoslaviji će uvijek negdje roditi više, a negdje manje, i uvijek će biti potrebna uzajamna pomoć. Dakle, potrebna je planska raspodjela, briga i o narodu drugih krajeva, bratski odnosi među narodima: to nam garantira da nitko neće umrijeti od gladi i da niko ne treba da se boji.

(Iz govora na zboru u Zagrebu, 31. X 1946. Tito: Govori i članci knj. II, Zagreb, Naprijed, 1959, str. 369, 370, 371.)

seljaka treba pustiti da se ubijedi da je zadruga njegovo dobro

Mi nismo postavili zadatak stvaranja zadruga zato da nekoga prevaramo, da mu uzmemo zemlju. Jer, za koga ćemo uzeti tu zemlju? Je li ona potrebna rukovodstvu? Nije! Mi ne radimo zemlju, mi nemamo nikakva imanja, a sve što postoji u našoj zemlji predstavlja opštenarodnu imovinu. Da, mi samo hoćemo da podignemo našu seosku privredu iz zaostalosti. Dok je svako bio na svojoj njivi, kod nas su zbog stope zemlje padale glave, a advokati su zgrtali u svoje džepove ono što je seljak stvarao svojim znojem i trudom. Ljudi su vegetirali, najmršavije životarili stoljećima. Mi smo, međutim, danas stvorili novo društvo, razvlastili smo najveće bogataše, nacionalizirali smo fabrike, razna preduzeća i velika imanja, u osnovi sve što je bilo zasnovano na iskorištavanju čovjeka od čovjeka. Sve je to uzeto u narodne ruke, ne u državne već u narodne, jer naša država nije nešto izvan naroda. Ona je stvorena i postavljena od naroda i ona samo rukovodi tom narodnom imovinom i ništa više...

Mi hoćemo da postignemo da svi vode računa o svakome i svaki o svima, da se proširi, razvije i bude svuda kolektivni duh, pa i na selu. Zato su potrebne zadruge. Nekad se radilo od jutra do sutra i ništa se ili jedva nešto imalo. Ljudi su odlazili u inozemstvo da traže posla, ili su ovdje umirali od gladi jer o njima nije nitko vodio računa. U tom smislu, u smislu vođenja brige o ljudima, zadruga znači: ujediniti ljude na selu tako da oni između sebe biraju najsposobnije, da planski organiziraju svoj rad, i na obradi svojih polja, i na uređenju svojih ekonomskih dvorišta, i svoga života uopšte. U zadrugama će ljudi, koji su do juče bili navikli da gledaju svoje siromaštvo, postepeno vidjeti svoje veće preduzeće, u zadrugi svaki zadrugar treba da se osjeća gazdom. Ko je, na primjer, gazda ovog doma? Svi vi! Vaša djeca će vam sutra reći hvala što ste ga sagradili, a ona će podići još ljepše objekte. Zadruge su, drugovi, nov način organiziranja života na selu, viši stepen organizacije koji treba da stvori napredniji život. Zemlja je seljačka i ostaće vječito seljačka, a mi hoćemo da napra-

vimo od tih seljaka naprednije građane. Ali mi nikog ne prisiljavamo i niko nema prava da primora nekog seljaka da uđe u zadrugu. Seljaka treba pustiti da se ubijedi da je zadruga njegovo dobro. A on će se ubijediti kad vidi da smo mi seljačkoj zadrugi dali traktore, gnojivo i razna druga sredstva za naprednu poljoprivredu, kad vidi da se zadruge brzo uzdižu, kad vidi da on slabije prolazi na svojoj njivi nego onaj ko je u zadrugi. Mi nikog ne prisiljavamo, ali znamo da je prvima najteže, a da će drugima već biti lakše.

(Iz zdravice zadrugarima Sinjskog polja, 6. 3. 1950, Tito: Govori i članci, knj. V, Zagreb, Naprijed, 1959, str. 50, 51.)

došlo je vrijeme da se poljoprivredi da prioritet

Najveću brigu, skoro u svim poslijeratnim godinama, zadavala nam je poljoprivreda, koja zbog svoje zaostalosti daleko ostaje iza industrije u pogledu stvaranja nacionalnog dohotka i predstavlja za nas stalan problem zbog čestih elementarnih nepogoda i vrlo niske proizvodnje. Prema podacima Saveznog statističkog ureda, ostvareno je 1954. godine u industriji 42,2%, a u poljoprivredi svega 26,6% nacionalnog dohotka. Ima više uzroka što je naša poljoprivreda na tako niskom nivou. Prvi i najglavniji uzrok je u tome što smo morali zbog intenzivne industrijalizacije zapostaviti unapređenje poljoprivrede. Drugi uzrok je pomanjkanje mehanizacije za poljoprivredu, jer ono što je postojalo do rata bilo je ili uništeno ili dotrajalo, a nabavke poljoprivredne mehanizacije i umjetnog gnojiva u nekoj većoj mjeri iz inostranstva bile su nemoguće zbog pomanjkanja deviznih sredstava. Poljoprivreda je morala čekati na našu sopstvenu industriju — i sada je došlo vrijeme da se poljoprivredi da prioritet.

Razumije se da i tu ne dolaze u obzir neke ogromne investicije. Biće potrebno da se i ovdje što skromnijim sredstvima i što brže postigne dobar efekat. Kad govorim o ogromnim investicijama, mislim na to da se ne upuštamo u neke velike melioracione i irigacione radove itd., koji bi trajali godinama prije nego što budu mogli dati ploda. Radi se o tome da se investiraju sredstva tamo gdje će najbrže dati rezultate. I tu mi moramo ići naprijed postepeno, ali mnogo brže nego dosad. Kad dajemo, a dat ćemo više investicija poljoprivredi, moramo znati zašto dajemo i šta će od toga imati zajednica. Na primjer, i dosad smo, iako nedovoljno, davali sredstva za poljoprivredu — a to ipak nije dalo rezultate koji su se mogli očekivati. I tu se nisu racionalno koristila sredstva, o čemu najbolje svjedoče naša državna poljoprivredna dobra, od kojih još uvijek mnoga nisu rentabilna, usprkos tome što imaju i mehanizaciju i drugo. Tu je riječ o slaboj organizaciji o nenaučnom obrađivanju zemljišta, o visokim troškovima proizvodnje zbog niskog efekta rada, prenatrpanosti i drugog. Isto tako ne može se reći da naša zajednica nije pomagala zadružni i privatni sektor. Pomagala ih je, prema mogućnostima, kreditima, regresima, otpisivanjem dugova itd., ali ni tu nije bilo onog efekta koji bi se s pravom mogao očekivati. I tu se događalo ono što se događa pri davanju sredstava za industrijalizaciju, odnosno za kapitalnu izgradnju — to jest da se odrede i daju tolika i tolika sredstva, a dalje se ne vodi briga u šta i kako će se trošiti.

Ja mislim da je kod poljoprivrede veoma važno dati, pored materijalnih sredstava, i stručnu i organizacionu pomoć. Kakve se naročito koristi mogu imati ako damo novac, mehanizaciju i drugo, a poljoprivrednik radi i dalje po starom običaju, sa svim naslijeđenim konzervativnim, nenaučnim shvatanjima? I poljoprivreda zahtijeva primjenu naučnih tekovina. I poljoprivredna proizvodnja, kao i industrijska, zahtijeva neprekidno izučavanje raznih mogućnosti i primjenu naučnih metoda i usavršavanje načina za proizvodnju. Zar su kod nas bonitet zemljišta ili atmosferske prilike gori nego, recimo, u sjevernim i drugim evropskim zemljama? Ja mislim da nisu, već je kod nas bolje i jedno i drugo, a ipak je u mnogima od tih zemalja prinos na istoj površini veći dva do četiri puta nego kod nas. Zašto je tako, rekao sam naprijed. Govori se stalno o potrebi intenzivnog obrađivanja u poljoprivredi, a ljudima nije poznato u čemu je ta intenzivnost. Ja sam duboko uvjeren da se i mi sami moramo mnogo više zainteresovati za naučnu i stručnu pomoć u poljoprivredi.

* * *

Nalazeći se u teškoj prehrambenoj situaciji, mi smo mislili da ćemo to pitanje donekle riješiti stvaranjem radnih zadruga, ali smo se prevarili. Nismo vodili dovoljno računa o raznim vrlo značajnim faktorima koji su igrali i koji još uvijek igraju veoma važnu ulogu na selu. Ja ne mislim ovdje da nabrajam sve slabosti koje su se ispoljile pri stvaranju naših radnih zadruga, ali hoću da podvučem da mi nismo imali ni subjektivnih ni objektivnih uslova za jedan frontalni nastup u širenju socijalističkog načina proizvodnje na selu. Mi nismo imali nikakve tehničke, materijalne i psihološke pripreme za takav široki razmjer stvaranja zadruga. Stvarali smo ih tamo gdje treba i gdje ne treba, tj. i tamo gdje nije bilo i vjerovatno dugo neće biti uslova za njih. Mi smo zbog toga morali dopustiti da se većina tih radnih zadruga rasformira, a ostale su na dobrovoljnoj osnovi one koje su imale uslova da napreduju i koje su vrlo brzo postigle dobre rezultate. A da li su se rasformirale samo one zadruge koje nisu imale uslova za razvitak? Ne, nikako, rasformirale su se u mnogim mjestima i one koje su imale uslova za razvoj, ali je tu igrao veliku ulogu ne samo psihološki faktor stoljetnih tradicija privatnog posjedovanja zemlje, već i špekulantski i socijalizmu neprijateljski faktor. Pored toga, dobar dio krivnje bio je na slabo organizovanoj funkciji i vođenju zadruga, itd.

Da li smo se mi time odrekli širenja socijalističkog načina proizvodnje na selu? Razumije se da nismo, jer jedna socijalistička zemlja ne može imati dva sistema proizvodnje — socijalistički i kapitalistički — ako hoće da ostvari u punoj mjeri socijalizam. Ovdje se sada radi na tome da postepeno omogućimo raznim sredstvima, našim postojećim zadrugama da se na selu što više afirmiraju, tako da budu privlačan faktor za sve one individualne seljake proizvođače koji još i danas misle da mogu bolje prosperirati van zadruga. A kako će se naše zadruge afirmirati na selu, da li treba da budu zatvorene u same sebe ili da budu transmisije za povećanje proizvodnje na čitavom sektoru poljoprivrede? Ja mislim da one moraju raznovrsnim vidovima pomoći individualnom seljaku, vezati tog čovjeka za sebe i steći njegovo povjerenje. Seljak, individualac, ne pruža otpor radnim zadrugama zbog njihovog socijalističkog karaktera, već zbog materijalnih interesa, zato što misli da će van zadruga bolje proći. Ali čim se on ubijedi da seljaci bolje prolaze u zadrugama, on će u njih i ulaziti.

* * *

Dosadašnji razni regresi i druga slična davanja u poljoprivredi imali su tendenciju, da se stimulira i poboljša poljoprivredna proizvodnja, odnosno da se poveća, ali sve to nije davalo očekivane rezultate. Ponegdje je pretjerano regresiranje imalo suprotno dejstvo. To davanje ispalo je kao neka socijalna pomoć seljacima, da bi se povećao životni standard na selu, ali ne samo u zadrugama već i kod individualnih seljaka. Da je nama stalo do toga da standard života na selu bude što veći, to je istina, i mi moramo težiti tome, ali je nama stalo i do toga da se što više poveća proizvodnja na selu, tako da od toga ima koristi čitava zajednica, uključivši i proizvođače na selu, to jest seljake. U našoj socijalističkoj zajednici važi za selo isti kriterij koji važi i za fabriku, to jest da se poveća proizvodnja i smanje troškovi proizvodnje, a samim tim da se i cijene prilagode kupovnoj moći potrošača u pogledu svih predmeta potrošnje, i industrijskih i poljoprivrednih. Nije zdrava privreda a nije ni pošteno ako se ide za tim da se nabijaju cijene i da se postigne finansijski efekat proizvođača zbog toga što ima premalo potrošne robe. Onaj ko trlja ruke kad vidi da i s malim količinama robe može dobro zaraditi — ne može se drukčije nazvati no običnim špekulantom, pa bio na selu ili fabrici. I na kraju, to u cjelini ne znači povećanje standarda života već smanjenje za sve, osim, razumije se, za malobrojne pojedince.

Ako prilazimo seljacima kao proizvođačima, onda nije dosta da se odrede i daju novčana i druga sredstva, pa da se čeka što će biti od toga već se moraju isto tako kao i u fabrikama i drugim preduzećima preduzeti mjere da se raznom pomoći, tehničkom, organizacionom, naučnom i dr., pokaže seljacima proizvođačima u praksi na koji će način lakše i više proizvoditi i u svojoj korist i u korist zajednice. Tu mogu veoma krupnu ulogu odigrati razne zadruge, koje mogu i moraju biti primjer za unapređenje poljoprivrede.

* * *

Kad čitam materijale o perspektivnom planu i za plan 1956. godine, vidim vrlo slabu perspektivu za našu poljoprivredu, jer se procentualni porast u poljoprivredi predviđa godišnje za najviše do 10%, iako se predviđaju vrlo krupna sredstva. U tom planu uvijek se uzima prošli prosjek koji je dobiven od rezultata primitivnog načina poljoprivredne proizvodnje. Govori se o kiši, suncu, o svim mogućim elementarnim nepogodama, a ne govori se o tome da se donekle spriječi dejstvo elementarnih sila; govori se na osnovu dugogodišnjeg primitivnog iskustva, a ne govori se o stvaranju novog, naprednog, socijalističkog iskustva u poljoprivredi, o naprednim agrikulturnim mjerama i novom načinu obrađivanja.

Smatram veoma važan način efikasnog kreditiranja u poljoprivredi, jer mislim da dosadašnji način kreditiranja preko Narodne banke nije dobar i efikasan — i mislim da treba stvoriti posebnu poljoprivrednu banku i njene podružnice, koji će pravilnije moći da ocjenjuju potrebu davanja kredita za unapređenje poljoprivredne proizvodnje, a da se seljaci više zainteresuju za ulaganje uštedevina.

Ako stvar uzmemo dobro u ruke i pored davanja sredstava preduzmemo i sve mjere, ja vjerujem da ćemo za pet godina postići bar na nekim sektorima u poljoprivrednoj proizvodnji do 100% povećanja.

(Iz govora na Četvrtom plenumu Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije, Beograd, 27. XI 1955. Tito: Govori i članci, knj. X Zagreb, Naprijed, 1959. str. 310—315.)

**ostvaruje se sve tješnji savez radnika i seljaka,
na osnovu udruženog rada i sredstava**

Drugarice i drugovi,

U proteklom periodu došlo je do još tješnjeg povezivanja radničke klase, seljaštva i inteligencije. Ubrzan je proces praktičnog ujedinjavanja svih radnih ljudi na platformi borbe za socijalizam i samoupravljanje. Društveni i ekonomski položaj radničke klase je učvršćen. Povećano je njeno neposredno djelovanje u razvijanju samoupravnih odnosa u osnovnim organizacijama udruženog rada, u mjesnim, interesnim i društveno-političkim zajednicama. Narasla je njena socijalistička svijest i ojačalo njeno jedinstvo, na osnovu sve šireg saznanja o istovjetnosti interesa radničke klase u svim dijelovima naše zemlje. Otuda i njena velika osjetljivost na svako usporavanje razvoja samoupravljanja i na sve oblike deformacija u našem društvu. Razumije se, ne smijemo gubiti iz vida da svi dijelovi radničke klase ne žive u istim uslovima, da nisu prevaziđene sve protivurječnosti koje u njoj postoje, iz čega proizlaze opasnosti sukoba interesa, nedovoljne zainteresovanosti za društvenu produktivnost rada, sitnosopstveničke stihije i raznih devijacija.

Jedna od karakteristika sadašnjih kretanja je i ostvarivanje sve tješnjeg saveza radnika i seljaka, na osnovu udruživanja rada i sredstava. Individualni poljoprivredni proizvođači sve više sagledavaju da je udruživanje rada u njihovom interesu i da je njihova bolja sutrašnjica neraskidivo povezana sa razvojem socijalističkih samoupravnih odnosa. Na selu je, inače, ostvaren značajan društveni i materijalni napredak i porast životnog standarda, što se ogleda i u pozitivnom političkom raspoloženju seljaštva i njegovoj podršci našoj ukupnoj politici. To je najbolja garancija da ćemo sa uspjehom savladivati probleme koji proizlaze iz dubokih promjena na selu i da će se nastaviti njegov socijalistički preobražaj. Svakako, uz veće angažovanje svih odgovornih društvenih faktora, jer se organizovane socijalističke snage nisu u dovoljnoj mjeri založile da se iskoriste mogućnosti koje pruža već dostignuti stepen razvoja poljoprivrede.

(Iz govora na Skupštini SFRJ, Beograd, 26. XI 1976. J. B. Tito: SKJ u novoj etapi razvoja socijalističkog samoupravljanja, Novi Sad, 1976, str. 510, 511.)